

Vida Gábor

KÖNYÖKVÉDŐ

Amikor Gálfalvi György 1994 februárjában megkérdezte tőlem, hogy dolgoznék-e a *Látó* szerkesztőségében, azonnal igent mondtam. Ezzel a pályaválasztási gondjaim megoldódtak, ma már elég ritkán gondolom, hogy a köolajkitermelés jobban fizető mesterség, mint az irodalom, az a norvég fűrórórony az Északi-tengerben, ahol gazdag emberré válhattam volna, már csak anekdota. Az is anekdota, hogy a magyar széppróza anekdotikus hagyományairól olvastam egyszer tanulmányt, csak már nem emlékszem, kinek a tollából, az biztos, hogy a szerző elégedetlen volt Mikszáth és Krúdy narrációs eljárásaival, a sajátosan magyar és korszerűtlen formákkal, habitusokkal. Jókait is elmarasztalta, jogosan, akkor még én sem kedveltem, később volt csak, hogy elolvastam a (majdnem) összezt, azóta csak mosolygok, ha valaki ellene háborog, tőlem akár igaza is lehet.

Egyre kevésbé érdekelnek az igazságok, túl sok van belőlük. Ezt a mondatot nyugodtan a Gálfalvi Gyurka szájába is adhatnám, van még legalább húsz, amit a szerkesztőségben mondogatni szoktunk, és ez pontosan olyan, mintha ott ülne velünk, vagy mi ülnénk az almafa alatt, a híressé vált őrtorony szomszédságában, amit leszereltek, és hiába írta Gyurka, hogy adják vissza, mert azok fűtyülnek rá. Nem tudom, látszik-e, de ha jól számolom, ebben a szövegben máris tíz anekdota van elrejtve, de akár több is. Ha lesz majd irodalmi múzeum Erdélyben, akkor azt az őrtornyot is meg kell szerezni, bár attól tartok, hamarabb lesz megint őrtorony, mint múzeum. Már megint nem az alapítások idejét éljük, pedig a fene sem érti, honnan jönnek ezek a szándékok, hogy alapítani kellene valamit, talán mert ilyen ez a világ, egyik végén mindig bontják, a másik végén pedig alapítják. Az is anekdotába kívánkozik sokszor, ahogy Erdélyben intézményeket hoznak létre, házak jönnek-mennek, nyomdák és táskák, melyekben lehet bármi: sok pénz vagy barna granulátum. Trabontra is lehetett iratkozni, meséli, volt egy lista, felírták az embert, és kapott egyet, olcsó volt, nem kellett éveken át várni rá, azt a létező szocializmusát a világnak! Azok pedig, tudjuk mi, hogy kik, egyszer meglazították a kerék csavarjait. Volt idő, mikor az író Erdélyben a könyve honoráriumából befizette az autó előlegét. Itt kezdődik az anekdota. Lakást nem tudunk ígérni, mondta nekem Gyurka 94-ben, és némi-

leg restelkedett ezért, de én igent mondtam, hiába hogy lejártak azok a jó pályakezdő idők.

Éveken át mesélt Gyurka. Attól tartok, nincs az az irodalomtörténet, ami olyan pontos képet adna a valóság működéséről, mint egy-két jó anekdota, a megírt történet mindig hivatalos, vagy azzá válik, az anekdota pedig indiszkrét, kaján, fecsegő, leleplező, idővel pedig a bölcsesség helye lehet, csak elégszer kell újramesélni, míg beérik. A jó anekdotát nem érdemes leírni, persze vannak szerzők és gyűjtők, akik ezeroldalas kompendiumokat adnak ki, nincs ennél fárasztóbb olvasmány, olyan, mint egy szénakazal, amelyben semmit nem keres az ember, csak benne van, és néha talál ezt-azt. A jó anekdotát a megfelelő helyen és pillanatban meséli valaki, el is hisszük neki, hogy az úgy volt, megjegyezzük és továbbmondjuk, a könnyebb mesélhetőség felé haladunk vele mindig, a pontosság vagy a szöveghűség nem szempont. Addig megy a történet, amíg talál egy író, aki nem átalja felhasználni, vagy mert nem olvasta azt a tanulmányt, amit a szöveg elején említettem, vagy ha olvasta, nem veszi komolyan.

Érdekes pillanat volt, amikor letett elém Gyurka egy több ezer oldal számláló papírköteget, hogy itt van a megfigyelési dossziéja, vagyis amit abból kimásoltak neki, és akkor arra gondoltam hirtelen, ha most ezt a köteget felkapja a szél, soha nem fogjuk tudni összerakni ebbe a sorrendbe, mert az oldalak nincsenek egységesen számozva, válogattam így össze regény lapjait, pedig azt én írtam, úgysem volt könnyű. Ülünk az őrtorony alatt, ami akkor is ott van, ha nincs ott, és lapozzuk a dossziét, amit én legszívesebben áthajítottam volna a kerítésen, mert egy szennyes anyagnak tartom. Sajnos a titkosszolgák nem írták meg helyetted a könyveidet, mondtam valaki másnak, össze is vesztünk ezen, ahogy értelmiségiek szoktak. Engem később annak a fiatalembernek a fantomképe kezdett foglalkoztatni, aki magyarul elhangzott telefonbeszélgetéseket románra fordította. Mérnökök írnak így, akik számára fontos a jó kalligráfia, tanítják ezt műszakirajz órán, nekem is tanították, onnan tudom, nem a román volt az anyanyelve, bár lehetett a német is. Erről a fordítóról nincs anekdota, marad a képzelet, ahogy ülök az éjszakában, semleges szöveget fordítok egy általam jól beszélt idegen nyelvre, nem értek belőle semmit, nem is érdekel, aki fizet érte, számít a diszkréciómra, hónap végén lakbérrel tartozom, vagy az újabb részlettel a Trabantért... Én most felugrom, odalépek a kerítéshez, és az őrtorony mellett átdobom a kéziratot, pusztuljatok! Az a fiatalember viszont száz és száz oldalon át nem ugrott fel. Mihez kezdjek vele?

Elcsenek egy oldalt a Gyurka dossziéjából, és amikor legközelebb Magyarországra utazom, felkeresem Polcz Elaine-t. Nem ismerem személyesen, de bejutok hozzá, most nem Mészöly érdekel, hanem szöveget hoztam, kéziratot, a segítségét kérem. Találtam egy kolozsvári újságot, ahol grafológusként hirdeti magát, 1945-ben. Elég régen volt, mosolyog. Elveszi a papírt, megnézi, ismertem ezt az embert, mondja, nem mérnök, csak álcázza a saját kézírását, azt hiszi, hogy lehet, meggyőződésből dolgozik, szereti, amit csinál, a jó oldalon áll, magabiztos, egyenletes, a következő rendszerben is a jó oldalon fog állni, mást nem tud, két gyermeke van, a feleségét nem szereti, nőügye volt, megzsarolták, azonosul a feladattal, mint egy penitenciával, könyökvédőt használ, úgy tartja a tollat, régivágású ember, ezt nem lehet szimulálni.

Elcsentél egy lapot innen – kérdezi Gyurka –, és elvitted Polcz Elaine-hez?

Dehogy, sosem találkoztam vele. Csak vázoltam egy anekdotát, amit majd az idő talán össze fog csiszolni, talán nem. Ha szerencsénk van, a fordítód olvassa ezeket a sorokat, és most elég kényelmetlenül érzi magát, mert azt hiszi, lelepleztük, egyetlen sort sem olvasott Polcz Elaine-től, de az 1945-ös kolozsvári újságokat hamarosan lapozni kezdi, és keres, mint egy jó könyökvédős hivatalnok, Unió utca 18.